

ÇOCUK DOSTU TOPLUM VE ÇOCUK DOSTU TURİZM: NASIL BİR İLİŞKİ?

*Child Friendly Community and Child Friendly Tourism:
What Kind of a Relationship?*

Bahar Taner⁴

ÖZET

Dünya genelinde aile dostu turizm ve çocuk dostu turizmin hedef kitlesi genellikle gelir düzeyi orta ve üstü olan ailelerdir. Oysa düşük gelirli ailelerin de sosyal turizmin bir uzantısı olarak turizm pazarına katılabilmesiyle uyumlu bir toplum oluşturulması yanı sıra farklı sosyoekonomik durumdaki aileler ve farklı kültürler arasında karşılıklı anlayış ve empati geliştirilerek dünya barışına katkı sağlanabilir. Bu nedenlerle gerek ülke, gerekse şehir ve işletmeler açısından aile ve çocuk dostu turizmde başarılı olmak için konuya ilişkin kavramların ve aralarındaki ilişkilerin incelenmesi gerekir.

Çocuk Dostu Toplum veya Çocuk Dostu Şehirler UNICEF'in Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde düzenlenmiş ortamlardır. Çocuk Dostu Turizm ise aile turizmi bağlamında gerçekleşen turizm faaliyeti olup, turizm işletmelerinin ve içinde buldukları ortamların çocuk dostu olarak düzenlenmiş olmasını gerektirir. Kavramsal bir nitelik taşıyan çalışmada çocuk, çocuk dostu olmak, çocuk dostu toplum ve çocuk dostu turizm kavramları ve aralarındaki ilişkiler incelenerek öneriler sunulmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çocuk dostu toplum, çocuk dostu turizm, sosyal turizm.

ABSTRACT

The target group of family-friendly tourism and child-friendly tourism in the world is generally the middle and upper-income families. However, the inclusion of the low income families within the context of social tourism

⁴ Prof. Dr., Mersin Üniversitesi. bahartaner@mersin.edu.tr

can contribute to world peace by bringing mutual understanding and empathy between families with different socioeconomical status and different cultures. For these reasons, it is necessary to examine the concepts and the relations between them in order to be successful in family and child friendly tourism in terms of both country and city.

Child Friendly Community or Child Friendly Cities are regulated under the UNICEF Convention on the Rights of the Child. Child Friendly Tourism is a tourism activity in the context of family tourism and requires that tourism establishments and their environment be organized as child-friendly. In this study, child-friendly, child-friendly community and child-friendly tourism concepts and their interrelationships are examined and suggestions are presented.

Key words: Child friendly community, child friendly tourism, social tourism.

GİRİŞ

Turizm insanlara unutulmayacak deneyimler yaşatmayı amaçlayan bir olgudur. Çeşitli turizm türleri içinde aile turizmi geçmişte olduğu gibi günümüzde de önemini korumakta, ailece geçirilen tatiller değerli deneyimler olarak belleklerde kalmaktadır. Aile kavramı çekirdek aile, tek ebeveynli aile, önceki nesilleri kapsayan geniş aile biçiminde çeşitlilik göstermekle birlikte, çocuk bu kavramın ayrılmaz bir parçasıdır.

Turizm sektörü içinde aile turizmi hiç eskimeyen ve gelecekte de önemini koruması beklenen bir pazardır. Aile turizmi diğer boş zaman seyahat türleriyle karşılaştırıldığında daha çok büyüme eğilimi gösterir (Schanzel ve Yeoman: 2014, 357; Family Travel Association: 2016; InterfaceTourism: 2017). Katılımcıları seyahat acentaları, tur operatörleri, oteller, turizm odaları, kruvaziyer işletmeleri, temalı parklar, seyahat medyası olan FTA araştırmasında turizmde başlıca sektörlerden aile seyahat pazarında patlama olacağı ve bunun başlıca nedenlerinin ailece yapılan seyahatlerde kaliteli zaman geçirmeye artan ilgi ve ebeveynlerin çocuklarını yeni destinasyonlarla tanıştırmaya istekli olmaları, bunun yanı sıra aile büyüklerinin kuşaklar arası aile deneyimi yaratmaya yönelik arzuları olduğu belirtilmektedir. Oxford Economics ve Visa Inc. tarafından yürütülen bir çalışmaya göre, 2025 yılında yaklaşık 280 milyon aile tarafından planlanacak seyahatlerin 2015 yılının %35 üzerinde olacağı tahmin edilmektedir (InterfaceTourism: 2017).

Ailelerin tatil planlarında çocukların gerek destinasyon, gerekse tesis kararı üzerinde etkili olduklarını ve bu etkinin çocuğun yaşına ve ürünün çocukla ilgisine paralel olarak arttığını gösteren araştırmalar mevcuttur. Öte yandan dünya nüfusunun yaklaşık dörtte birini oluşturan çocukların eğitim düzeyi ve niteliği yükselmekte, bu bağlamda aileler için de tatil kararlarında çocukların katkısını dikkate alarak ailenin tümü için hoş bir deneyim olacak tatil yeri ve tesisini belirlemek önem kazanmaktadır.

Çocukların ayrılmaz bir parçası olduğu aile turizmi, eğlencenin yanısıra ailece ortak deneyimlerin paylaşılması ve geleceğe yönelik planlar yapılması için de ortam hazırlar. Kapsamı dar veya geniş olsun, çocukların tatil kararı üzerinde etkili olduklarını gösteren birçok araştırma bulunmaktadır (Martensen ve Gronholdt: 2008, 14-15; Tomic vd.: 2018, 662; Jelinkova vd.: 2017, 150). Ailelerin tatil kararını verme sürecinde çocuklar fikir verme, öneride bulunma, karar verme gibi rollerin birçoğunu üstlenmektedir (Niemczyk: 2015, 273-274).

Öte yandan çocuk dostu turizmin günümüzde giderek popüler olması, ülkelerin ve turizm işletmelerinin çocuk dostu düzenlemeler yaparak bu pazardan pay alma çabalarına yol açmıştır. Ancak çocuk dostu turizmde başarı sağlayabilmek için öncelikle çocuk, çocuk dostu olmak, çocuk dostu toplum, çocuk dostu şehir ve çocuk dostu işletme kavramları ve bu kavramların birbirleriyle ilişkisi incelenmelidir. Diğer bir ifadeyle, bir ülke veya bir destinasyonda çocuk dostu olma kavramı içselleştirilmedikçe, çocuk dostu tesis olmak, çocuk dostu turizm pazarından pay almak için yeterli görünmemektedir.

Çalışmada çocuk dostu turizm bağlamında aile, çocuk, çocuk dostu olmak, çocuk dostu toplum/çocuk dostu ülke ve çocuk dostu işletme kavramları ve bu kavramların aralarındaki ilişkiler incelenmiş, çocuk dostu turizm pazarında başarılı olmanın ipuçları verilmiştir.

Aile, Çocuk, Çocuk Dostu Olmak

Aile toplumdaki temel birimdir. İnsan Hakları Bildirgesi (the Universal Declaration of Human Rights) aileyi ,toplumun doğal ve temel grup birimi' olarak tanımlar. Webster sözlüğüne göre çocuk ergenlik çağına girince ve reşit olmamış bireydir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin (United Nations Child Rights Convention - UNCRC) birinci maddesinde ise çocuk 18 yaşın altındaki birey olarak tanımlanır. Değişik yaş-

larda gereksinimler ve uyarıcı aktiviteler farklı olacağından, çocuklar aşağıdaki gibi yaş kategorilerine ayrılabilir (UNICEF: 2009, 43-45):

- Bebek
- Okul öncesi (6 yaş altı)
- Okul yaşı (6-12 yaş arası)
- Ergen (13-16 yaş arası)

Çocuk dostu olmak kavramını tanımlamadan önce, dost kavramı üzerinde durmak gerekir. Oxford sözlüğüne göre dost olmak, şefkat göstermek anlamını taşır. Buna göre çocuk dostu olmak çocuğa müşfik davranmak, çocukların iyi durumda olmaları, refah içinde olmaları için destek vermek şeklinde tanımlanabilir.

World Bank raporuna göre dünya nüfusu 2017 itibarı ile 7.53 milyardır. Bunun %26'sını 15 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır (Timeturk Haber).

Çocuk Hakları

Toplumların yarısını oluşturan çocukların korunmasıyla ilgili ilk çalışmalar Cenevre Deklarasyonuna uzanır. 26 Eylül 1924'te kabul edilen bu bildirge yasal olarak bağlayıcı olmamakla beraber, ilk defa çocuklara özgü hakların, ergenlerin çocuklara karşı sorumluluklarının tanıdığı bir belge olma niteliğini taşır (Geneva Declaration on the Rights of the Child: 1924). 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Bildirgesi ise çocuk haklarının insan haklarının bir türevi olduğunu ve biri olmadan diğerinin de olmayacağı gerçeğine dayalı bir belge olması nedeniyle çocuk haklarında önemli bir kilometre taşıdır.

Dünya Çocuk Hakları Bildirgesi ilk olarak 1959 yılında 78 üye ülkeden oluşan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir (UNICEF: 1959). Bu belgeye göre çocukların 10 temel hakkı aşağıdaki gibidir:

1. Irk, dil ve milliyet farkı gözetilmeksizin eşitlik
2. Fiziki, zihinsel ve sosyal gelişim için özel koruma
3. Bir isim ve milliyete sahip olma
4. Yeterli beslenme, barınma ve sağlık hizmetlerine sahip olma
5. Fiziksel ve zihinsel özür durumunda çocuğun özel eğitim ve bakımı
6. Ebeveynleri ve toplum tarafından anlaşılma ve sevgi görme
7. Rekreatif etkinlikler ve ücretsiz eğitim
8. Her durumda öncelikli yardım alma

9. Tüm ihmal, zulüm ve istismar durumlarına karşı korunma
10. İnsanlar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluk olan bir ruhla yetiştirilme hakkı.

1989 yılında 194 ülke tarafından kabul edilen Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (United Nations Child Rights Convention - UNCRC) ise yasal bağlayıcılığı olan bir uluslararası belgedir. 54 maddeden oluşan sözleşme, ırk, din ve yetenek farklılığı gözetmeksizin her çocuk için medeni, siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ortaya koymaktadır (United Nations: 1989).

Sözleşmeye göre ülke yönetimlerinin çocuklar için sağlamaları gereken temel haklar şunlardır:

- Yaşama, hayatta kalma ve gelişme
- Şiddet, istismar ve bakımsızlıktan korunma
- Çocukların tüm potansiyellerini kullanabilecekleri bir eğitim
- Çocukların aileleri tarafından veya aileleriyle ilişkili olarak yetiştirilmeleri
- Çocukların fikirlerini ifade etmesi ve onların dinlenmesi (Save the Children).

Sözleşmeyi imzalayan ülkeler uluslararası hukuk kuralları uyarınca uygulanmasını sağlamak zorundadırlar ve bu konuda denetleyici organ Çocuk Hakları Komitesi'dir (Committee on the Rights of the Child). Doküman aynı zamanda sivil toplum kuruluşlarının (Save the Children gibi) sözleşmenin uygulanmasını, yani çocukların haklarının korunmasını gözlemlemede doğrudan rol almasına olanak tanıyan tek uluslararası insan hakları anlaşmasıdır.

Çocuk hakları sözleşmesinin 31. ve 32. maddeleri incelenirse; 31. madde çocuklar için eğlence, oyun ve çeşitli kültürel, sanatsal ve diğer eğlendirici-dinlendirici aktivitelere katılmanın bir hak olduğunu 32. madde ise çocukların çalışmalarının onların eğitim ve diğer oyun, eğlence, dinlenme haklarını tehditmemesi gerektiğini öne sürer.

Buna göre, oyun, eğlence, dinlenme çocukların temel haklarıdır ve aile turizmi tatil dönemlerinde onlara bu haklarını kullanmaları için uygun fırsatlar sağlayabilir. Ancak tatil için bütçe ayırabilmek her aile için mümkün olmadığından, çocukların bu haklarına sahip çıkma sorumluluğu sosyal turizm bağlamında ülke yönetimlerine düşmektedir.

Çocuk Dostu Toplum / Çocuk Dostu Şehirler

Dünyada milyonlarca insanın şehirlere ve yerleşim bölgelerine yoğun göçü sonucu burada yaşayanlar, şehirlerin yöneticileri, politikacılar ve şehir planlamacıları üzerinde yoğun bir baskı oluşmuştur. 2014 yılı itibariyle gelişmekte olan ülkelerde şehir nüfusunun %30'unun gecekondularda yaşadığı, dünyadaki birçok şehirde düşük gelirli ve fakir nüfusun planlanmamış, gelişigüzel yapılarda barındığı görülmektedir. Bu noktada şehirlerin ve diğer insan yerleşimlerinin yaşanılabilir ve sürdürülebilir modern yerleşim ünitelerine dönüşümü UN Habitat'ın global yetki alanına girmektedir (UN Chronicle: 2018).

Bir UNICEF yetkilisinin ifadesiyle, çocuk dostu şehirler ve beldelerde şehir ortamının çocuklar üzerindeki etkisini azaltmaya yönelik programlar ve projeler vardır. Bu girişimin temel ilkesi de çocukların yaşadıkları şehirde görünür olmaları ve seslerinin duyulmasıdır. Yerel yönetim organlarıyla çocuklar ve gençlerin başında bulunduğu kuruluşlar arasında etkin çalışan bir etkileşim söz konusudur (Belarusby: 2017).

Çocuk dostu toplumlar, çocuklara Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde belirtilen haklarının sağlandığı toplumlardır. Çocuk dostu toplumlarda çocuklara yerel yönetimler tarafından hayata iyi bir başlangıç yapmaları için gerekli olanaklar sağlanır; böylelikle sağlıklı zihinsel, sosyal ve fiziksel gelişme göstermeleri ve sağlıklı yaşam tarzı alışkanlıkları kazanmaları sağlanır. Sonuçta çocuklar ve gençlerin sağlıklı gelişmelerine verilen destek sağlıklı yetişkinler ve genelde sağlıklı bir toplumuda oluşturur (Plan H: 2018).

Yasal Altyapı

UNICEF ve UN – Habitat iş birliği ile 1996 yılında başlatılan çocuk dostu şehirler girişimi (The Child Friendly Cities Initiative – CFCI) Birleşmiş Milletlerin Habitat II Konferansında alınan kararlar üzerine oluşturulmuştur. İnsan yerleşimleriyle ilgili olan Habitat II Konferansında karara bağlanan önemli bir nokta, sağlıklı bir yerleşim, demokratik bir toplum ve iyi yönetişimin nihai belirleyicisinin çocukların refahı olmasıydı. CFCI çerçevesinde yerel paydaşlar ve UNICEF beraberliğinde güvenli, kucaklayıcı ve çocuğa duyarlı toplumlar ve şehirler yaratılması hedeflenmiştir. CFCI yerel yönetimleri ve diğer paydaşları şehirdeki en genç nüfusun haklarını ve gereksinimlerini gözetme ve onların yerel karar mekanizmasında yer

almalarını sağlama hususunda teşvik etmektedir. Günümüzde dünyada 3.000 şehir ve toplum bu girişime katılmış olup sayı artmaktadır (UNICEF: 2018).

BM Çocuk Hakları Sözleşmesini temel alarak oluşturulan Çocuk Dostu Şehirler girişimi, sözleşmenin başlıca 4 maddesine dayanılarak oluşturulmuştur (UNICEF: 2019):

Madde 2: Ayrımlaştırılmaması

Hiçbir ayrımlaştırılmadan çocukların haklarına saygı gösterilmesi.

Madde 3: Çocukların menfaatlerine en uygun olma

Çocukları etkileyebilecek kararlarda çocukların menfaatlerine en uygun olması durumunun göz önünde tutulması gereken yaklaşımdır. Devletin çocukların iyi durumda olmaları için gerekli bakım ve korumayı güvence altına almasıdır.

Madde 6: Çocukların yaşam, hayatta kalma ve gelişmeye ilişkin doğal hakları

Çocukların yaşama ilişkin hakları vardır. Devletin çocukların hayatta kalma ve sağlıklı gelişme haklarını en üst düzeyde güvence altına almasıdır.

Madde 12: Çocukların görüşlerine saygı gösterilmesi

Çocuklar fikirlerini söyleme hakkına sahiptir ve kendilerini etkileyen kararlarda fikirleri alınmalıdır.

Yukarıda verilen BM Çocuk Hakları Sözleşmesinin 4 maddesi temeline Çocuk Dostu Toplum veya Çocuk Dostu Şehirler çocukların seslerinin, öncelikli gereksinimlerinin ve haklarının kamu politikalarının, programlarının ve kararlarının tamamlayıcı parçasını oluşturduğu mekânlardır. Çocuk dostu toplum veya şehirlerde çocuklar için aşağıdakiler sağlanmıştır:

- Cinsel sömürü, şiddet ve suistimalden korunma,
- Yaşama iyi bir başlangıç yapma,
- Sağlıklı ve bakım altında yetişme,
- Kaliteli hizmetlere ulaşma,
- Kaliteli, dışlanma olmayan ve katılımcı bir eğitim ve beceri gelişimi,
- Fikirlerini ifade etme ve kendilerini etkileyen kararlarda etkili olma,
- Aile, kültürel yaşam, şehir/toplum ve sosyal yaşama katılma,
- Güvenli, koruma altında ve temiz bir çevre, yeşil alanlara erişim,

- Arkadaşlarla buluşma, birlikte oynayıp eğlenecek alanlara sahip olma,
- Etnik grup, din, gelir, cinsiyet veya yetenek ayrımı yapılmaksızın yaşamda adil bir fırsat elde etme.

Çocuk dostu toplumların inşasında temel sorumluluk çocukların haklarının sağlanmasını güvence altına almak durumunda olan hükümetlere düşmektedir. Bu konuda diğer paydaşlar ise sivil toplum kuruluşları, özel sektör, akademi, medya ve çocukların kendileridir.

UNICEF'in Çocuk Dostu Şehirler girişimi (Child Friendly Cities Initiative - CFCI), şehirlerin ve toplumların çocuk dostu olmalarını destekler ve bu bağlamda amaçları toplumlarını ve şehirlerini çocuk dostu yapmak olan hükümet ve diğer paydaş grupları – medya, özel sektör, akademi, sivil toplum kuruluşları, çocuklar ve çocukların başında bulunduğu örgütleri – bir araya getirir. 2015 yılında kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi (Agenda 2030) ve kapsamındaki 17 adet sürdürülebilir kalkınma hedefi (Sustainable Development Goals - SDG) ile CFCI arasında önemli bir bağlantı vardır. Bu bağlantının özünde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin yanı sıra yerel gelişme de yer almaktadır (UNICEF: 2018).

SDG'nin 17 maddesinden aşağıda verilen 12'si çocuk dostu bir şehir olmanın ön koşuludur:

1. Fakirliğin yok edilmesi
2. Açlığın ortadan kaldırılması
3. Sağlıklı ve refah içinde olmak
4. Nitelikli eğitim
5. Toplumsal cinsiyet eşitliği
6. Temiz su ve hijyen
7. Herkesin kullanabileceği temiz enerji
8. İnsana yakışır iş ve ekonomik gelişme
9. Sürdürülebilir şehirler ve toplumlar
10. Sorumlu tüketim ve üretim
11. İklim değişikliği ve etkileriyle savaşıma
12. Barış, adalet ve güçlü kurumlar.

Çocuk dostu şehirlerin taşıdığı bu özellikler toplumda sağlıklı bireyler yetişmesi ve huzur ortamı yanı sıra aile ve çocuk dostu turizm açısından da avantaj yaratabilirler.

Çocuk Dostu Şehir Örnekleri ve Projeleri

Dünyada çocuk dostu olarak öne çıkan şehirler Roma, Dubai, Amsterdam, Melbourne, Monte Carlo, Ubud (Bali), Paris, Cape Town, MachuPicchu (Peru), Punta Gana (Dominik), Chiang Mai (Tayland)'dır (Redbook: 2017). Bu şehirlerin çocuklar için heyecan uyandırıcı tarihten gelme öyküleri vardır, binicilik gibi ilginç spor olanakları, müze, eğlence parkları, akvaryum, doğada çiftçilik gibi eğitici aktiviteler, gece bakıcı hizmetleri sunulmaktadır ve bu mekânlar turizmde de öne çıkmaktadır.

Ülkemizde de 2014 yılında CFCI'e adım atılarak kentsel mekânlarda çocukların karşılaştıkları güçlüklerle eğilmek amacıyla IKEA Türkiye ve UNICEF Türkiye Milli Komitesi tarafından finanse edilen bir projede 10 belediye yer almıştır: Lüleburgaz (Kırklareli), Mamak (Ankara), Manisa, Bornova (İzmir), Mersin, Giresun, Bitlis, İspir (Erzurum), Eyyubiye (Şanlıurfa), Yüreğir (Adana). Bu proje Mart 2016'da tamamlanmış, elde edilen deneyimler ışığında CFCI çerçevesi 2016-2020 ülke programına alınarak UNICEF Türkiye Ofisi belediyelerin yanı sıra diğer stratejik ortakları da (İçişleri Bakanlığı ve Belediyeler Birliği) katarak girişimi 150 belediyeyi ve 10,000 çocuğu doğrudan, 2 milyon çocuğu dolaylı olarak hedefleyen bir proje haline getirmiştir (UNICEF: 2018).

2016-2020 ülke programı kapsamında hayata geçirilecek olan projenin hedefleri şunlardır (UNICEF: 2019):

1. Yerelde çocuk haklarını inşa için gerekli bilgilerin belediyeler tarafından özümsemesi
2. Yerelde çocuklar için olan harcamaların artırılması
3. Yerelde gençlerin çocuk haklarının savunuculuğunu yapmak üzere güçlendirilmesi
4. Belediyelerin Çocuk Dostu Kentler Girişimiyle ilgili olarak birbirlerinden bilgi ve deneyim elde etmelerinin sağlanması, iyi çocuk dostu program örneklerinin artırılması
5. Dezavantajlı yerleşimlerde oyun ve eğlence olanaklarına erişimin kolaylaştırılması.

Proje, Kasım 2017 itibariyle 1,5 milyon sığınmacı çocuğun yerelde gereksinimlerinin karşılanması açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Çocuk Dostu Şehir - Çocuk Dostu Turizm İlişkisi

Çocukların ülkelerin geleceğinde üstlenecekleri sorumlulukların bilincinde olan gelişmiş ülkeler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni hazırlamış olup

sözleşmenin maddeleri çocuk dostu bir toplum olmanın yolunu açmıştır. Bir toplumun çocuk dostu olması sosyal, ekonomik ve teknolojik anlamda güçlü bir gelişmeyi de beraberinde getirir ve dünyada önde gelen gelişmiş ülkeler içinde yer alınmasına da katkıda bulunabilir.

Günümüzde Çocuk Hakları Sözleşmesi temel alınarak dünyada belirli ölçütlere göre seçilen şehirlerde ,Çocuk Dostu Şehir Olma' yolunda projeler başlatılmıştır. Böylelikle yerel, ulusal ve uluslararası ortamlarda olumlu bir şehir imajı yaratılarak öne çıkan şehirler arasında yer alınabilir (Toksümer vd.: 2011, 18). Bu şekilde olumlu bir şehir imajı yaratıldığında, bu şehir ve toplumlar aile ve çocuk dostu turizmde tanınır duruma gelebilirler ve ülke turizmüne önemli katkıda bulunabilirler. Aşağıda şekil 1'de çocuk dostu turizmin altyapısında görüldüğü gibi, çocuk dostu bir toplum veya çocuk dostu bir şehir olmanın özünde Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yanısıra sürdürülebilir kalkınma hedefleri, Habitat konferansları gibi metinlerde yer alan hükümlerin uygulanması bulunmaktadır.

Şekil 1. Çocuk Dostu Turizmin Altyapısı

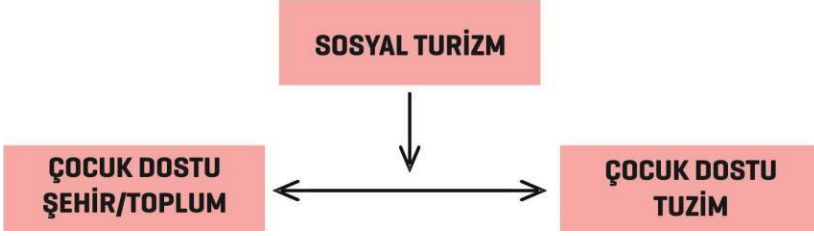
Öte yandan ailelerin çocuklarıyla tatillerini geçirecekleri mekânlarda Çocuk Hakları Sözleşmesi ve SDG'nin hedeflerine uygun düzenlemeler yapıp yapılmamasının destinasyon tercihleri üzerinde belirleyici olması bek-

lenir. Diğer bir ifadeyle hangi aile hijyen koşullarından uzak, çocukların dinlendiği ve istismar edildiği, oyun ve eğlence haklarının önemsenmediği, üretim ve tüketimin sorumluluk anlayışıyla yapılmadığı, güvenilir olmaksızın uzak mekanlarda çocuklarıyla değerli deneyimler yaşayabilir? Çocukların ,görünür' olmadığı bu tür toplumlarda turizmin önemli bir misyonu olan farklı kültürlerin birbirlerini tanımaları ve anlamalarıyla dünya barışı- na katkı nasıl sağlanabilir?

Türkiye'de başlatılan Çocuk Dostu Şehirler Projesinin ilk aşaması tamamlanmış olup, hayata geçirilen uygulamalar şunlardır (UNICEF - CFC Catalogue):

- Mamak Belediyesi Engelli Dostu Oyun Alanı
- Giresun Belediyesi Engelli Dostu Oyun Alanı
- Bitlis Belediyesi Engelli Dostu Oyun Alanı ve Okul Öncesi Çocuk Merkezleri
- Eyyubiye Belediyesi Engelli Dostu Oyun Alanları
- Yüreğir Belediyesi Engelli Dostu Oyun Alanları
- Mersin Belediyesi Çocuk Meclisi Kütüphanesi
- Bornova Belediyesi Yenilenebilir Enerji ve Mekatronik Laboratuvarı
- Manisa Belediyesi Okul Öncesi Çocuk Merkezleri
- İspir Belediyesi Okul Öncesi Çocuk Merkezleri
- Lüleburgaz Belediyesi Çocuk Sokağı

Belediyelerimizin çocuk dostu kent uygulamalarının daha çok engelli çocukları, kısmen okul öncesi çocukları kapsadığı ancak henüz çocuk dostu turizm pazarından pay alabilecek düzeyde olmadığı görülmektedir. Çocuk dostu turizm pazarında iddialı olabilmek için temiz bir çevre ve hijyen koşullarının sağlanması yanı sıra her belediyede çocuk meclisi olması, aktif olmayanların etkin olarak çalışmasının sağlanması, çocuk dostu bütçe uygulamasının yaygınlaştırılması, toplumdaki tüm çocukların fiziksel, psikolojik ve bilişsel gelişimleri için alt/üst yapı düzenlemelerinin gerçekleştirilmesi gerekir. Böylelikle hem sosyal anlamda çocukların oyun ve gelişme haklarına ilişkin adaletsizliklerin giderilmesi, hem de tatilleri için ülkemizi tercih eden yabancı ailelere çocukları ile birlikte hoş deneyimler yaşayabilecekleri güvenilebilir bir ülke mesajı verilmesi mümkün olabilir. Şekil 2'de çocuk dostu toplum ve çocuk dostu turizm arasındaki ilişki ve bu ilişkinin sağlıklı bir biçimde kurulmasında sosyal turizmin rolü vurgulanmıştır.

Şekil 2. Çocuk Dostu Şehir ve Çocuk Dostu Turizm İlişkisinde Sosyal Turizmin Rolü

Şehirlere çocuk dostu imajı kazandırılması ve çocuk dostu turizm pazarında yer almalarında merkezi ve yerel hükümetler ile hayır kurum- ları tarafından gerçekleştirilecek yatırımlar önemlidir. Bu konuda dünya- daki başarı örneklerinin incelenmesi ve deneyimlerden yararlanılması uygun olur. Ülkede dar gelirli ailelerin ve sığınmacı ailelerin de tatil ola- naklarından yararlanabilmelerini sağlayan sosyal turizm uygulamaları uyum içinde bir toplum için ön koşuldur. Fransa, Belçika, İspanya gibi birçok Avrupa ülkesinde çoğunlukla düşük maliyetli, milli tatiller kapsa- mında gerçekleşen sosyal turizm, kamu finansmanı ile desteklenir. İngil- tere’de ise düşük gelirli ailelere ve engelli çocuk, sığınmacı, şiddet gördü- ğü bir ilişkiden kaçmış olan kadın veya AIDS/akıl sağlığı problemleri olan kişilere tatil imkanı sağlayan Family Holiday Association (FHA) başka bir örnektir. Bir sosyal turizm yardım derneği olan FHA’nın sağladığı ta- tiller genellikle 7 günlüktür. Bu hizmet İngiltere’de deniz kenarında, dü- şük sezonda ve self servis olarak verilmektedir (Minnaert v.d.: 2009). Farklı Avrupa ülkeleri arasında değişim ve sosyal turizm programları ge- liştirilmesini amaçlayan Calypso programı ise finansal bakımdan güçlük çeken veya kişisel sorunlar yaşayan ailelere, yaşlılara, engellilere ve genç- lere yöneliktir. Avrupa Komisyonu’na belirtildiğine göre programın amacı Avrupa’da ekonomik hareketlilik ve büyüme, mevsimselliği azalt- mak, turizm sektöründe sürdürülebilir ve daha çok sayıda, daha iyi işler yaratma ve yeni gelişen küçük destinasyonları desteklemektir. Ancak programın temel vurgusu olan hedef grup mali ve kişisel açılardan sıkıntı içindeki ailelerdir. (Minnaert v.d.: 2011, 411-412).

Öte yandan çocuk dostu şehir - çocuk dostu turizm ilişkisinin sağlıklı bir şekilde kurulmasında turizm işletmelerine de görevler düşmektedir. Başka bir ifadeyle turizm işletmeleri de çocuk dostu bir işletme olabilmek için gereken düzenlemeleri yapmalıdırlar. Bunların başlıcaları temiz bir çevre için gerekli altyapı yatırımlarını üstlenmek, çeşitli yaş gruplarındaki

çocuklar için eğlendirici, dinlendirici, öğretici programlar düzenlemek; kısacası çocukları başlıca bir hedef kitle olarak ele almaktır. Bunun için turizm işletmelerinin çocukların görüş ve önerilerini değerlendirmeleri ve belki onların da henüz farkında olmadıkları yaratıcı, düşündürücü, geliştirici programlarla çocuk dostu bir tesis olmaları ve bunu ailelerin ve çocukların ulaşabilecekleri medya ortamlarında duyurmaları gerekir.

Turizm işletmelerinin, kâr gözetmeksizin, ekonomik yetersizlik nedeniyle tatile çıkamayan aileler için uygun tatil olanakları sunduğunu gösteren örnekler arasında Slovakya'dan söz edilebilir (Jablonska vd.: 2016, 48-49). Slovakya'daki iki büyük otel zincirinin sosyal turizmle ilgili uygulamaları işletmelerin toplumda sosyal sorumluluk imajını güçlendiren iyi birer pazarlama aracı olmaktadır. Bunlardan SOREA'nın yaşlılar için devlet desteğiyle bir haftalık tatil paketleri, spa turizmi gibi uygulamaları vardır. Büyük bir otel zinciri olan HOREZZA'nın ise dar gelirli ve asker/eski askerlere çok düşük ücretlerle (yeme yatma) dağ otelleri, spa otelleri ve hastanelerden yararlanmalarına yönelik uygulamaları bulunmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çocuk dostu toplum ve çocuk dostu turizmin incelendiği makalede bu iki kavram arasında sosyal turizmin de yer aldığı yakın ilişkiye dikkat çekilmiştir. Çocuk dostu toplumlar oluşturarak hem ülkedeki dar gelirli aileler arasında sosyal dışlanmanın önüne geçilmesi, hem de dış turizm açısından turizm pazarından önemli paylar alabilmek için devlet yönetimleri başta olmak üzere tüm ilgili paydaşlara düşen sorumluluklar vurgulanmıştır.

Toplumların yarını olan çocukların haklarının gözetilmesi, onların hem fiziksel hem de düşünsel açıdan sağlıklı ortamlarda yetişmeleri için önemli bir ön koşul Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne uyulmasıdır. Günümüzde birçok kutsal değer erozyona uğraması, suç oranlarının yüksekliği ve genel olarak toplumun yozlaşması çocukların sağlıklı bireyler olarak yetişip gelişmesi için gerekli altyapının oluşturulmasına bağlanabilir. Çocuklarını tatillerinde yeni kültürlerle tanıştırmak isteyen ailelerin destinasyon tercihinde çocukların yetişip gelişmeleri için sağlıklı bir altyapı oluşturan çocuk dostu ülkeleri ve mekanları tercih etme olasılığı çok yüksektir.

Çocuk haklarına saygılı olan toplumlarda Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan eğlence, oyun ve çeşitli kültürel-sanatsal etkinliklere katılım (madde 31 ve 32) çocuk dostu bir kent için zorunludur ve burada sorumluluk sosyal turizm bağlamında merkezi hükümetlere ve yerel idarelere düşmektedir. Bu bağlamda dar gelirli ailelerin çocuklarının da tatil ve benzeri eğlendirici-dinlendirici etkinliklere katılımları sağlanabilir ve aile dostu ve çocuk dostu turizm pazarından pay alınabilir. Merkezi hükümetler ülkelerindeki çocuk dostu şehir sayısını yasal alt yapı çerçevesinde olabildiğince arttırarak ülke çocukları için sağlıklı bir gelişme ortamı hazırlamanın yanı sıra aile ve çocuk dostu turizmde de başarı elde edilmesini sağlayabilir.

Öte yandan turizm işletmeleri de çocuk dostu turizmde gelir elde edebilmek için çeşitli altyapı ve programlarını çocuk bakışıyla geliştirmelidirler. İşletmeler bu süreçte çocukların gereksinimleri yanısıra tatil kararı sürecindeki etkilerini de göz önünde bulundurmalarıdır. Ailede tatil kararını büyükler vermekle birlikte çocukların yaşları arttıkça ve istekleriyle sunulan olanakların örtüşme düzeyi yükseldikçe kararlardaki etkileri de artmaktadır. Turizm işletmeleri ürün geliştirmede, değişik yaş gruplarının gereksinimlerini göz önünde bulundurmalı ve tanıtımlarında da ebeveynler yanısıra bebek dışındaki diğer çocuk kategorilerini başlıca bir hedef kitle olarak ele almalıdırlar.

Turizm pazarlamacıları değişik çocuk kategorilerindeki çocukların tesislerden beklentilerini belirlemek için yerelde çocuklar ve turist çocuklar üzerinde araştırma yürüterek ihtiyaç analizi yapabilirler. Bundan son- ra her yaş kategorisine yönelik etkili reklam mesajları düzenleyerek ve bunları çocuklara en rahat ulaşacak ortamlarda yayınlayarak çocuk dostu turizmde etkili olabilirler. Turizm işletmeleri dar gelirli aileler için düşük sezonlarda uygun tatil olanakları sağlayarak çocuk dostu turizmde ön plana çıkabilirler ve toplumda sosyal sorumluluk sahibi işletmeler olarak saygınlıklarını arttırabilirler.

KAYNAKLAR

- Belarusby, 2017, Minsk to get UNICEF Child Friendly City Certificate. www.belarus.by/en/press-center/press-release/minsk-to-get-unicef-child-friendly-city-certificate_i_58991.html
- DALLARI, Fiorella ve MARIOTTI, Alessia, 2016. 'Children in Tourism: A Fresh Perspective?' *Tourism Review*, 10/2016. Journals.openedition.org/viatourism/1407.

- Family Travel Association, 2016, New Study Finds Significant Growth Ahead for Family Travel Market, October 24. <https://familytravel.org/new-study-finds-significant-growth-ahead-family-travel-market/>
- InterfaceTourism 2017, Family Tourism, a Rising Segment, <http://interfacetourism.es/en/2017/06/07/family-tourism-a-rising-segment/>
- JABLONSKA, Jana, JAREMKO, Matus ve TIMCAK, Gejza M., 2016, 'Social Tourism, Its Clients and Perspectives', *Mediterranean Journal of Social Sciences*, vol. 7 no. 3, May s. 42-52.
- JELINKOVA, Darina, TUCKOVA, Zuzana ve JURIGOVA, Zuzana, 2017, 'Market Segment of Families with Children: A New Stimulus for Modern Czech Spa Industry? ', *Journal of International Studies*, 10 (2), s. 158-169.
- League of Nations, 1924, 'Geneva Declaration of the Rights of the Child', <http://www.un-documents.net/gdrc1924.htm>.
- MARTENSEN, Anne ve GRONHOLDT Lars, 2008, 'Children's Influence on Family Decision Making', *Innovative Marketing*, vol. 4 issue 4, s. 36-44.
- MINNAERT, Lynn, MAITLAND, Robert ve MILLER, Graham, 2011, 'What is Social Tourism? ', *Current Issues in Tourism*, 14:5, s. 403-415.
- MINNAERT, Lynn, MAITLAND, Robert ve MILLER, Graham, 2009, 'Social Tourism as a Potential Measure to Reduce Social Policy: The Value of Social Tourism', *Annals of Tourism Research*, vol. 36, no. 2, s. 316-334.
- NIEMCZYK, Agata, 2015, 'Family Decisions on the Tourist Market', *Economics and Sociology*, Vol. 8, No. 3, s. 272-283.
- Plan H, 2018, 'Age-friendly and Child-friendly Communities', *BC Healthy Communities Society*, <https://planh.ca/about-us>.
- Redbook, 2017, 11 Dream Destinations That Are Actually Kid-Friendly, 3 Mayıs. www.redbookmag.com/life/g4339/best-places-to-go-with-kids/
- Save the Children, UN Convention on the Rights of the Child. www.savethechildren.org.uk
- SCHANZEL, Heike A. ve YEOMAN, Ian, 2015, 'Trends in Family Tourism', *Journal of Tourism Futures*, Vol. 1, Issue: 2, s. 141-147.
- SCHANZEL, Heike A. ve YEOMAN, Ian, 2014, 'The Future of Family Tourism', *Tourism Recreation Research*, 39 (3), s. 343-360.
- Timeturk Haber, www.timeturk.com/bm-acikladi-dunya-nufusu-ne-kadar-haber.
- TOMIC, Slavica., LEKOVIC, Ksenija, MARIC, Drazen ve PASKAS, Nikola, 2018, 'The Role of Children in Family Vacation Decision-Making Process', *TEME*, r. XLII. no. 2, April-June, s. 661-677.
- TOPSÜMER, Füsün, BABACAN, Eylin ve BAYTEKİN, E. Pelin, 2011, 'Şehir ve Çocuk: Çocuk Dostu Şehir Girişiminin Şehir İmajına Katkısı', *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, s. 5-20.
- UNICEF, 1959, Declaration of the Rights of the Child. www.unicef.org/malaysia/1959-Declaration-of-the-Rights-of-the-Child.pdf.
- UNICEF CFC Catalogue, Çocuk Dostu Şehirler, www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/CFC%20Catalogue-TR.pdf
- United Nations, 1989, Child Rights Convention, www.humanium.org/en/convention/text/.
- United Nations, Sustainable Development Goals. www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/

- UNChronicle, 2018, 'Promoting Sustainable Human Settlements: Its Relevance to the 2030 Agenda', Vol. LV, No. 2 (August). <https://unchronicle.un.org/article/promoting-sustainable-human-settlements-its-relevance-2030-agenda>
- UNICEF, 2018, Child Friendly Cities and Communities Handbook (April).
- UNICEF, 2019, Child Friendly Cities Initiative. <https://childfriendlycities.org/what-is-a-child-friendly-city/#>
- UNICEF, 2009, A Practical Guide for Developing Child Friendly Spaces. [www.unicef.org/protection/A_Practical_Guide_to_Developing_Child_Friendly_Spaces_-_UNICEF_\(2\).pdf](http://www.unicef.org/protection/A_Practical_Guide_to_Developing_Child_Friendly_Spaces_-_UNICEF_(2).pdf)